

hujus officii veniale peccatum contra caritatem esse potest: prudentia tamen etiam majore hic opus est.

3. Cum fraternae correctionis praecepto hucusque exposito cognitionem habet officium monendi seu corrigendi eum, qui ex ignorantia non (graviter) peccaminosa vel inadvertentia legem objective laedit. Circa quod breviter nota:

1) Obligatio monendi oriri potest ex avertendis: a) damno ipsius ignorantis, b) aut damno tertii, c) aut scandalo, d) aut laesione divini honoris, e) aut alio periculo damnove religionis.

2) Quorum si nihil occurrit, in homine privato fere abest obligatio monendi. Facilius quidem aderit obligatio praecavendi vel impediendi laesionem objectivam legis naturalis aut divinae: quando enim de lege mere humana agitur, seclusis causis enumeratis, plures scriptores (v. Lacr. l. 2 n. 214) hominem *privatum* ab omni obligatione veri nominis eximunt, etsi facile possit monere, plerique obligationem nihilominus statuunt, nisi quaedam rationabilis causa sit, cur res silentio prematur.

Exemplum habes, si quem vides amicum ex oblivione abstinentiam, jejunium violare.

Caput III.

De caritate negative servanda seu contrariis actibus non violanda.

Postquam de actibus positivis caritatis sermo fuit, peccata contraria declaranda sunt, quibus caritas laeditur, simulque de officiis, quae inde deducuntur. Atque primo de odio et inimicitia et de caritate ipsis inimicis debita; secundo de scandalo; tertio de cooperatione cum alieno peccato dicendum est.

Articulus I.

De odii inimicitiaeque peccato atque de caritate inimicis debita.

§ 1.

De notione odii et peccatorum similium.

⁶¹⁶ I. Distinguitur odium *abominationis* et odium *inimicitiae*. Prius est odium seu aversio *alicujus mali in persona*, et aversio personae, quia et quatenus illud malum in ea apprehenditur; odium *inimicitiae* est *odium personae* eo tendens, ut malum in ea apprehendatur seu tendens in gaudium vel desiderium circa malum proximi, ut ipsi malum est. Cf. S. Alph. n. 30, Reuter p. 2 n. 124, Laymann *de car.* c. 8 n. 1, Vasquez in I. II. d. 23 n. 7 et 8, Cajet. in I. II. q. 29 a. 1.

II. Odium *inimicitiae* est semper peccatum idque ex genere suo mortale; odium *abominationis* potest haberi sine peccato, imo cum laude, potest etiam esse peccatum sive grave sive leve pro causa, ex qua concipitur, et pro gravitate rei.

III. Ab odio *inimicitiae* moraliter non distinguitur tristitia de bono alterius, quatenus ipsi bonum est; distinguitur invidia, quae etiam est peccaminosa tristitia de bono alterius, quatenus consideratur id ipsum tamquam malum proprium propriae excellentiae diminuens.

IV. Verum alteri malum optare, vel de ejus bono tritari, potest ex diversis causis fieri. Si ex *justa* causa fit, peccatum non est; si sine *justa*, imo ex mala causa, peccatum est, idque ex genere suo grave.

Explicatio. Ad I nota: In abominatione displicentiam mali proximo ⁶¹⁷ adjacentis concipio, in inimicitia illius mali complacentia habetur; in inimicitia personae displicentia primum et principale est, in abominatione solummodo est consequens atque tantum secundum quid concipitur ¹. Ita homo criminosus potest mihi, quatenus crimen aversor, objectum abominationis esse; at nihilominus inimicus mihi nondum est, imo possum et debeo sinere eum amare optando ejus conversionem. Inimicus autem ejus, quem odit, bonum et felicitatem aegre fert, non desiderat, de eo tristatur potius quam gaudet, gaudet vero de inimici malo, infortunio, paupertate, infamia etc.

Ad II. 1. Odium *inimicitiae* directe et essentialiter opponitur caritati eamque penitus excludit; quare necessario peccatum mortale est — excipe si ad propriam inimicitiam non attingit, sed eam in re parva *imitatur*, optans aliquod malum non magnum.

2. Odium *abominationis*, si concipitur ex *justa* causa, i. e. ex re, quae abominationem vere meretur, imo ea nos afficere debet, sc. ex gravi atque pernicioso crimine, ordinem recti nullatenus laedit, modo abominatio in ea causa sistat, aut si eam desiderium mali proximi comitetur, id sub ratione veri boni optetur; v. g. si quis populi seductorem propter seductionem ejusque damna abominatur, eique ne tot seducantur, mortem aliave mala, quibus impotens fiat ad nocendum, adprecat a Deo infligenda.

3. Si autem odium *abominationis* concipitur ex re non absolute mala, sed relative tantum, vid. quatenus aliquis mihi aliisve est causa alicujus mali temporalis, abominatio non illico quidem peccatum dici potest; at si major est, quam ullo modo meretur, aut si propter minus malum ab altero imminens ejus malum gravius desideratur, evadit peccatum, idque mortale aut veniale pro gravi aut non gravi excessu.

Ad III. 1. Tristitia de aliqua re concepta necessario supponit in animo gaudium vel amorem rei oppositae saltem interpretativum; quare si de peccatis loquimur, non idem quidem peccatum est, quum actus sit diversus, tamen *ejusdem specificae malitiae* vel moralis valoris, atque amor ille. ⁶¹⁸

2. Invidia vero non est plane ejusdem speciei, ac tristitia *inimicitiae*; *in se* est minoris malitiae, quamquam non raro ex *inimicitia* oritur atque *inimicitiae* tristitiam adjunctam habet. Est nihilominus ipsa etiam

¹ Sic intellige, quod Prickartz tom. 2 p. 3 n. 114 dicit: „nunquam licet proximi personam abominari; tale odium abominationis personae non admittit parvitatem materiae“; quod nisi explicaretur, falsum rigorem contineret. Nimirum doctus ille scriptor ‚personae abominationem‘ sumit — ut eodem loco videre licet — pro ‚affectu, quo aversor proximum, tamquam *omni* dilectione indignum‘: id autem graviter peccaminosum est, quia excludit proximum a communi caritate omnibus debita.

invidia ex genere suo mortalis, admittit autem parvitatem materiae. Invidus scilicet voluntarie considerat id, quod proximus ipsum superat aut aequat in bonis sive quod ad eam aequalitatem accedit, tamquam suum malum suiue depressionem; ideoque de illo bono proximi voluntariam tristitiam concipit, idque proximo potius ut desit, desiderat. Verum id contra caritatem est, quum caritas postulet, ut potius gaudeam, quod proximo bene sit, non vero, ac si malum meum sit — quod est falsissimum —, contrister.

619 Ad IV. 1. Praestat hic distinguere plures affectus seu plures causas, ob quas tristitia de bono alterius concipi potest, quas Christifideles in accusatione sacramentali non raro confundentes omnes invidiam vocant, quo melius instruantur atque a peccati vel gravis peccati timore vel occasione removeantur.

Tristari de bonis alterius, quibus utitur, ut mihi damnum inferat, non est invidia: malum non est, nisi propter excessum.

Tristari de bonis alterius, quia eis utique male utitur, non est invidia; neque malum, nisi propter excessum.

Tristari de alterius bono, quia vere indignus est, non est invidia, neque malum, nisi forte divinam providentiam quodammodo accusem.

Tristari de alterius bono sive promotione, eo quod ego revera inde malum patiar bonisque priver, si ita vere est, nondum est invidia, neque malum, modo ne *ordo caritatis* laedatur.

Tristari non de eo, quod proximo bene sit, sed de eo, quod non ego potius boni illius — quum plures non possint — particeps evaserim: invidia nondum est, neque per se peccatum, modo maneam inter limites justos *ordinis caritatis*¹. — Haec ultima affectio facile concipitur ab hominibus in quotidianis victus quaerendi occasionibus: quum venditores potius ad se velint attrahere emptores, quam ad alios. Si igitur affectus non transit in tristitiam de eo, quod alteri bene sit: non est, quod poenitentes condemnentur, nisi forte *immodice* sibi prae aliis divitias quaesiverint. Nihilominus melius et consultius semper est, ab omni tali tristitia mentem avertere, ne affectus primo innoxius transeat in malum; atque potius rerum temporalium caducitatem considerent.

Cf. de variis hisce affectibus Reuter *Neoconf.* n. 75 sqq., S. Thom. II. II. q. 36 a. 1—3.

620 2. Similiter desiderii mali alieni *causae* variae distingui debent. Dico ‚desiderii‘, quod utique de inefficaci desiderio intelligitur; nam desiderium efficax seu voluntas inferendi malum (cui simile est desiderare, ut ab altero injuste malum inferatur), tam parum licita est, atque licet ipsum malum proximo re ipsa inferre.

Porro ratio, eaque unica, ex qua licet alicui malum exoptari, est, ut majus malum evitetur secundum rectas caritatis regulas. Quare:

1) Nemini possum optare aeternam damnationem: possum tamen in aeterna damnatione eorum, qui jam culpa sua perierunt, divinam justitiam laudare deque ea gaudere.

¹ Ordo scilicet caritatis plus minusve laeditur, si ego, opibus non ita indigens, meas opes potius auctum iri cupio, quam opes alterius qui in penuria est.

2) Non possum desiderare mortem alicujus deque ea gaudere, eo quod optem adire ejus haereditatem: esset enim evidens ordinis caritatis laesio, quum bonum inferioris ordinis praeferebam bono vitae, quod est ordinis longe superioris. Cf. prop. 13. 14. 15 ab Innoc. XI. damnatas.

3) Possum alicui malum temporale optare, ut inde sumat ansam respiscendi a peccatis: verum aliquando in his desideriis affectus inimicitiae latere potest.

4) Item possum desiderare, ut aliquis nunc in statu gratiae constitutus moriatur, si alias periculum est, ne malam vitam agat.

5) Imo mortem alicujus desiderare possum, Deo relinquendo modum, eo quod aut commune damnum grave secus causaturus sit, aut mihi alterive injuste sit illaturus necem; et similia.

6) Neque peccatum est, sed in se bonum, mortem seu supplicium ejus ex amore justitiae optare, qui crimine suo vere mortem meruit: at cavendum est omnino ab affectu injustae vindictae, qui tum maxime irrepere potest, si mea causa agitur.]

§ 2.

De caritate inimicis debita.

I. Caritas christiana etiam inimicos amplecti debet, ut patet ex 621 praecepto Christi, Matth. 5, 44: „Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos; et orate pro persequentibus et calumniantibus vos“ et 18, 35: „Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.“ Idem ex constanti doctrina SS. PP.; ex quibus sufficit attulisse S. Hier. *Comment. in Matth. 5*: „Sciendum est ergo, Christum non impossibilia praecepisse, sed perfecta. . . . In reliquis operibus bonis interdum potest aliquis qualemcunque excusationem praetendere; ad habendam vero dilectionem nullus se potest excusare.“ — Quare 1) non licet velle malum inimico, 2) debet aliquo modo quilibet inimico positive bene velle, atque absentiam pravi animi, benevoli existentiam suo modo ostendere.

II. Verum dilectio inimicorum, qua praecepta est, communis caritatis lege circumscribitur: quare *specialis familiaritas* ejusque signa inimico non ex praecepto debentur, sed si dantur, ex *perfectionis* lege fiunt. Cf. S. Thom. II. II. q. 25 a. 9.

III. Quo magis autem communis caritatis officium declaretur, notandum est:

1. *nolle malum* dicit:

1) Non licet malum pro malo rependere velle, seu vindictam sumere animumve vindictae fovere.

2) Etiam positive venia danda est petenti, sive petitur formaliter, sive aequivalenter¹, i. e. *personalis* offensae remissio seu ex-

¹ Sc. *Formalis* veniae petitio, quamquam per se debetur et aliquando pro honoris laesione exigi per offensum potest, tamen non raro admittit excusationes, ut 1) si offensor est multo superior; 2) si plena satisfactio alio modo facta est; 3) si laesus eam non curat; 4) si iudicatur, laesum non concessurum esse veniam (tum *expectari* potest) etc.: cf. Mazzotta l. c. cap. 2 § 2 Q. quinto, Tamb. in

stinctio concedenda est. — Si quis vero statim post gravem omnino offensam acceptam ob justum dolorem non illico positive daret veniam petenti, non positive negans, sed silendo differens: non posset jam incusari peccati saltem gravis. Vide Tamb. in *decal. de caritate*.

3) Sponte veniam offerre offensori non petenti veniam, per se non est de praecepto, potest aliquando necessarium esse per accidens, videlicet si facile fieri potest, alias vero proximus per hoc Deo lucrands in peccato tabesceret, vel scandalum aliud oriretur.

2. *Positive velle bonum*; quare nullatenus sufficit dicere: nolo meo offensori malum optare, sed neque bene ipsi velle possum. Videlicet

- 1) etiam inimicus inclusus esse debet in communi oratione, non quod specialiter de eo cogitari debeat, sed saltem non licet eum excludere. Hoc igitur est officium commune caritatis *ex se* debitum. — Ex speciali conditione offensoris
- 2) debitum est, ut offensori, qui in necessitate est, eodem modo succurratur, sicut aliis esset succurrendum, si indigerent.
- 3) Imo — quod ad speciales circumstantias offensi pertinet — si *libere* exercentur actus caritatis circa multitudinem, inter quam per se offensor est, non licet eum excludere: quia id jam est signum vindictae et exclusionis a communi caritate. Si quis igitur omnibus civibus indigentibus annonam distribuit, non licet ei transire inimicum.
- 4) Ex relatione mutua inter offensum et offensorem possunt signa specialia debita esse: ut si intercedit relatio ex se insolubilis cognationis etc., etiam offensor secundum modum omnibus *cognatis* debitum tractari debet.

3. Signa specialis familiaritatis, quae nemini debentur, neque per conditionem personae et consuetudinem regionis exiguntur, inimico exhiberi non oportet: quamquam, si fit, perfectionis est.

Si quae autem signa non sunt omnino particularia, neque omnino communia: videndae sunt variae circumstantiae, ut aut urgeatur, aut non urgeatur eorum exhibitio, videlicet

- 1) ne denotetur animus vindictae,
- 2) ne inimicus, quem facile sine gravi incommodo lucrari possim, diu remaneat in malo statu. Ceterum hoc in casu potius suaviter inducendus est poenitens, quam stricte urgendus, maxime quia, si valde ipse repugnat, id sibi etiam satis difficile apparet.

Ad majorem declarationem nota praecipue ad III.

⁶²³ 1. Aliud est velle vindictam, aliud velle reparationem juris laesi. Quare licet postulare omnino reparationem damni illati, imo etiam, si ac-

decal. de car. cap. 1 § 3. — Quare summopere cautus esse debet confessarius in imponenda obligatione formalis petitionis veniae; imo etsi haec obligatio re ipsa adsit, saepe prudentia suadet, ut rem silentio praetermittat neve bonam fidem poenitentis sine spe fructus perturbet.

cidit, reparationem laesi honoris, magis etiam famae, idque, si opus fuerit, actione judiciali. Imo *in se* ne illicitum quidem est actionem criminalem contra offensorem instituere, si res tanta est, ut publica fiat justitia et ordinis recti reparatio per poenam delinquentis. Quod si amore justitiae fit, non est reprehensibile: at si ex animo vindictae, peccatum est per se grave. Quare potius retrahendi sunt fideles, ne urgeant criminalem actionem ad puniendum offensorem, quum difficulter animus vindictae absit.

2. Post praestitam satisfactionem aut voluntatem praestandae satisfactionis offensus *debet* veniam personalis offensae dare; offerre eam antea, etiam implicite per colloquium aliave signa amicitiae, ex se quidem obligatorium non est, potest esse per accidens: v. supra ad 3. Cf. S. Alph. n. 28 et S. Antonin. p. 2 tit. 8 cap. 2 § 6.

Hinc etiam fere solvitur quaestio, num aliquis teneatur salutare eum, ⁶²⁴ a quo gravem offensam passus est. Per se id non exigitur, antequam ille offensor priorem gressum fecerit, nisi forte salutatio sit signum debitum honoris erga Superiorem, aut alia obligatio per accidens accedat: quod facilius obtinet, quando salutatio est signum *commune* caritatis erga obvios, a quo *diutius* abstinere facile pro signo odii haberetur ¹. — Resalutatio vero debita est inimico, nisi forte Superior ab inferiore offensus non resalutando aliquo tempore juste ostendat suam indignationem; imo etiam pro gravitate injuriae id brevi tempore post injuriam acceptam semel omittere in signum justis doloris, neque aliis statim peccato verti potest. Verbo, omissio alicujus signi benevolentiae aliquando ex circumstantiis sumi debet rationabiliter ab offensore et ab aliis pro *justi moeroris tantum manifestatione*; quod si obtinet, illa omissio non est peccatum, nisi offensus *interne* coquat vindictam et inimicitiam. Si quando autem talis omissio rationabiliter haberi debet pro *manifestatione vindictae et inimicitiae*, omissio ex se et per se peccaminosa est, sive offensus coquit sive non coquit vindictam: quae merito supponitur; quamquam pro confessione non *idem* est peccatum, prout revera animus ille adfuit aut non adfuit. Cf. Tamb. et Mazz. l. c., S. Alph. n. 28 cum aliis. — Positivum signum rancoris exhibere, ut torvis oculis aspicere, cum despectu praeterire, nunquam licet.

Declinare diutius inimicum ex industria, saepe denotare potest animum odii et vindictae, si procedit ex voluntate vitandi occasiones, in quibus communia signa benevolentiae exhibenda sint. Verum si subest causa justa ex parte inimici, utpote hominis contentiosi, qui, si alterum obvium haberet, injurias adderet, peccatum non est, sed prudens cautio.

3. Offensor igitur primo reconciliationem incipere debet; si vero mutua ⁶²⁵ est offensio, ille, qui *gravius* offendit, reconciliationem quaerere debet; si

¹ Huc etiam refer omissionem salutationis et colloquii, inter moniales sive religiosos ejusdem domus. Tamb. et Mazz. l. c. dicunt, si post rixam per aliquod tempus, ut per paucos dies usque ad hebdomadam, a colloquio abstineant, non statim arguendos eos esse peccati gravis; quod praesumi possit, expectari interim, dum ira defervescat, opportunam colloquendi occasionem. Verum si id aut propter tempus diuturnius aut propter alias rationes praesumi non possit, videndum esse, utrum fuerit causa rixandi levis, an gravis; si levis, eam non praesumi in timoratis causasse grave odium, ac proin omissionem colloquii non facile haberi posse pro odii gravis signo, neque pro gravi, sed pro veniali peccato; si causa rixandi gravis fuerit, diuturniorem omissionem amicabilem convictus pro gravi peccato habendam omnino esse.

est fere aequalis offensio, qui prior offendit. — Verum in mutua offensione quum facile quis sibi persuadeat, se graviolem passum esse injuriam: nisi prorsus evidens sit gravior offensa, quis a confessario urgendus est, ut *quaerat* reconciliationem, adeoque etsi putet, alteri potius incumbere officium, saltem incipiat salutare, vel per alios reconciliationem proponere.

4. Etiam post reconciliationem et offensae condonationem intima quaedam familiaritas, etsi antea exstiterat, non est ex obligatione redintegranda.

5. Sponte occasionem inimico benefaciendi quaerere, speciatim pro eo orare, pro malis positiva bona extra necessitatem conferre, perfectionis est et magni meriti. Utrum autem confessarius ea poenitenti pro sacramentali satisfactione injungere possit necne, ipse prudenter perpendere debet, ne forte supra vires poenitentem tentet.

Articulus II.

De scandalo et cooperatione.

626 In primo capite de positivis obligationibus caritatis agentes primo internos caritatis actus *necessarios* exposuimus, dein actus externos, quibus caritas se prodere aliquando pro circumstantiis debet.

In hoc secundo capite tractatum de negativis obligationibus aggressi, illos actus peccaminosos perpendere debemus, qui caritati *contrarii* sunt. Inter quae peccata primo se obtulerunt odium et inimicitia cum invidia, videlicet ea, quae *contrarie* opponuntur caritatis actibus *internis*.

Restat igitur, ut discamus hoc articulo actus peccaminosos *externis* caritatis actibus, i. e. opitulationi proximi per eleemosynam et per correctionem fraternam contrarios, cui utique opponitur proximi damnum positive inducere, sive in re temporali sive in spirituali. Verum haec laesio universe tractanda hic non est, ubi de laedenda caritate agitur. Nam communiter non solum caritas, sed *gravius* justitia¹ laeditur; quare postea de laesionibus illis diversorum generum fuse acturi sumus. Positivum enim damnum, quando proximo infertur *invito*, contra justitiam plerumque infertur; invitus autem proximus erit vix non semper, quando de rebus temporalibus agitur, et quando invitus non est, fere ne caritas quidem in hisce rebus violatur. At

¹ Occurrendum est hic axiomati, quod non raro auditur, quasi caritas levius obligaret, quam justitia aliaeque virtutes, ejusque laesio esset minus peccatum, quam laesio justitiae. Quod sic universe intellectum falsum est et in confusione conceptum nititur. Vera haec sunt: 1) caritas in iis, quae communiter accidunt, non tam facile seu *non cum tanta difficultate* obligat ad positivos actus suos, quam justitia; aliquando tamen cum summo discrimine obligat; 2) caritas si sola laeditur *postquam* laesa est, *non trahit secum tam gravem obligationem*, quam laesa justitia. Attamen 3) peccatum, quo caritas laeditur, saltem si positive et immediate in se laeditur, specifica *malitia* interni actus *gravius est*, quam quo justitia laeditur: ut ex gravitate odii et inimicitiae, atque etiam ex gravitate scandali conjicere licet. 4) Justitia vix laedi potest sine laesione caritatis; quare mirum non est, justitiae laesionem in concreto saepissime graviolem esse, quam laesionem solius caritatis.

inter damna rerum spiritualium unum est, in quo proximus vere invitus dici nequit; damnum dico, quod in committendo peccato consistit: in quo subeundo, quum nisi volens peccare non possit, *invitus non est*, nisi forte metu vel dolo et errore fuerit inductus. Nihilominus gravissimum patitur damnum. Quare qui ad hoc damnum alterius confert, caritatem proximi graviter laedit peccato, quod correctioni fraternae, utpote tendenti ad illud peccati damnum removendum, directe opponitur. De hoc peccato jam acturi sumus.

Conferre ad peccatum alienum duplici modo possum: 1. ita ut ⁶²⁷ ego alterum ad peccatum aliquo modo *determinem*, causam inducentem vel ansam praebeam; 2. ut alterum jam determinatum aut ex sese determinandum *in perpetratione juvem*. Uterque modus nomine cooperationis comprehendi potest. Tamen prior modus scandali nomen sortitur, alter cooperatio presse sumpta vocatur.

Theoretice conceptus scandali ab alia cooperatione distingui omnino debet. In actione ex sese indifferenti, si scandalum invenitur, sola ratio laedendae caritatis ratio est, quae *scandali peccatum* constituat; laesio autem caritatis non unica, imo saepe ne principalis quidem ratio est, cur *cooperatio aliqua sit illicita*.

Quoniam vero ipsius peccati malitia, *quatenus contra proximum est*, et in scandalo et in alia cooperatione, quamvis gradu discrepet, specificè est eadem: facile intelligitur, cur per plurimi scriptores scandalum et quamlibet cooperationem conjungentes de utroque promiscue disputaverint. Accedit etiam alia causa. Practice enim in dijudicandis quibusdam actionibus, utrum licitae sint an illicitae, utraque, i. e. *et* scandali *et* cooperationis ratio considerari debet, quia non raro utraque occurrit, idque ita, ut, si *una* spectetur, pro circumstantiis variis peccati ratio ab actione abesse videatur, si altera, ipsa illa actio peccato obnoxia dici debeat.

Nos vero claritatis gratia notionem et principia distinctim 1. de scandalo, 2. de cooperatione recensebimus, hic singulares quasdam actiones, in quibus peccata illa frequentius occurrunt, aut, utrum occurrant, difficilius discernitur, etiam exhibituri. Attamen minime impedimur, quo minus, quando cooperationem in singularibus et certis actionibus consideramus, qua licita, qua illicita sit, statim etiam ad scandalum forte simul occurrens oculos — ut vere fieri debet — conjiciamus.

§ 1.

De scandalo.

Scandalum aliud est *activum*, de quo per se et directe agimus, et ⁶²⁸ quod consistit in ipsa occasione ruinae proximi; aliud *passivum*, quod est ipsa proximi ruina. Activum igitur scandalum est ratio passivi: de quo posteriore eatenus agere debemus, quatenus correlativum est activi scandali, ejus objectum vel effectus.